

Közismert, hogy Krúdy Gyula világa valóságos kortörténeti múzeum. Fellelhető benne a századforduló, a századelő és a két világháború közötti magyar valóság szinte minden jellegzetes politikai, közéleti, társadalmi figurája, minden érdekes (főleg fővárosi) színhelye, az akkori élet sok-sok jellegzetes szituációja. Krúdy írásaiban a kor karakterisztikus fogalmazása, szólásai, mondásai, üdvözlései is szinte teljes választékban fellelhetők. Ezért a közelmúltban a sajtóban valamint számos korábbi kiadás kapcsán többször is felmerült, hogy egy Krúdy szótár összeállítása kortörténeti dokumentummal érne fel: egyfelől híven mutatná be az író világának gazdagságát, másfelől a mai olvasó számára megkönnyítené Krúdy Gyula műveinek olvasását.

A következő lapokon kísérletet teszünk egy ilyen szótár *megalapozására*. Minthogy azonban kevés a helyünk és e kiadvány elsőrendű feladata a Krúdy-szövegek, a publicisztika közreadása: ezúttal elsősorban *a legnehezebben megfejthető* címszavak magyarázatára szorítokunk. Igyekeztünk röviden és tömören fogalmazni, mégpedig abban a reményben, hogy ezek a jegyzetek nemcsak egy-egy ismeretlen személy, hely vagy kifejezés megismertetését szolgálják, hanem annak az olvasónak, aki egyvégtében futja végig összeállításunkat, egyfajta sajátos olvasmányélményt is nyújtanak.

A Krúdy-publicisztikában fel-felbukkanó *személyek* közül csak azokról készítettünk jegyzetet, akik (jobbára jelentéktelen voltak miatt) nem szerepelnek *Kenyeres* Ágnes 1967-ben megjelent Magyar Életrajzi Lexikonában, illetve annak 1981-es kiegészítő kötetében. Elhagytuk azoknak a nevét is, akiknek kilétét az író a kötetünkben közölt cikkben maga fedi fel vagy akiről külön cikket is írt. (Itt jegyezzük meg, hogy *a főszövegben* közölt néhány lábjegyzet Krúdytól származik.)

Lehetőleg teljességre törekedtünk a régi *utcanevek* mai megfelelőinek közlésében, valamint az egykori *kávéházak*, *vendéglők*, *szállodák* és *szórakozóhelyek* topográfiai, helyrajzi leírásában. Itt (természetesen) csak a költött neveket hagytuk el, és azoknak az intézményeknek, vendéglőknek a nevét, amelyek ma is ugyanazzal a névvel működnek (pl. Kárpátia, Disznófő stb.).

Az *idegen szavak* közül csak a ma ritkán használatosakat, azokat jegyzeteltük, amelyek a szövegösszefüggésből nem „fejthetők meg” és azokat, amelyek Bakos Ferenc 1973-as kiadású *Idegen Szavak* Szótárában nem lelhetők fel.

A kötet szerkesztője ezúton mond köszönetet Fehér Bélának, aki a Krúdy-szótár címszavainak megfejtéséhez értékes segítséget nyújtott.

Abbázia kávéház

Steuer Gyula alapította 1888-ban. A főváros egyik legfényesebb kávéháza; itt volt Eötvös Károly híres törzsasztala, s ide jártak a Pesti Hírlap szerkesztői is. Később Vázsonyi Vilmos vezérletével a demokraták legkedveltebb helye.

Alice

Carrol Lewis (valódi nevén: Charles Lutwidge Dodgson) angol író Alice Csodaországban című ifjúsági regényének főhőse.

Almásy László

1878-ban fordításában jelent meg Gogol Bulyba Tárász című műve.

Andrássy út

Lásd: Sugár út.

A Nap

1904 végén megindult délutáni újság, a fővárosi szenzációsajtó első képviselője, példányszáma meghaladta a 110 ezret. Főszerkesztő és kiadótulajdonos: Braun Sándor. A lap szerkesztősége a mai Somogyi Béla utca 9. alatt volt. 1922-ben szűnt meg.

Angol Királynő Szálló

A mai Deák Ferenc u. és a Vigadó tér sarkán 1790-ben épült kétemeletes Kemnitzer-házat 1839-ben alakították át szállodává. Berendezése világszínvonalon állt. Barokk, rokokó és biedermeier szobáiban fejedelmek is megfordultak. Itt jelent meg először bútoraival a később híressé vált angol Thonet cég. E szállodában lakott 15 évig Deák Ferenc. A szállodát 1916-ban bezárták, s a vendégek egy része – a lakosztálybérlők – megvásárolták szobáik berendezését. Deáké a Nemzeti Múzeumba került. Az épületet 1940-ben lebontották.

Arabs Szürke

Üllői úti vendéglő, fénykorát a múlt század második felében élte. Földbe süllyedt épülete 1933-ban még állt. 1900-ban Cholnoky Viktor itt alapította meg a Titánok asztaltársaságát.

Arany Sas

Fogadó a mai Kossuth Lajos és Semmelweis utca sarkán. Az egyemeletes, hosszú, sárga épület földszintjén volt az étkező, a szobák az emeleti körfolyosóról nyíltak. Népszerűségét a Pestre látogató vidéki nemesurak alapozták meg. Számos híresség tartozott vendégei közé, egy ideig itt lakott Szemere Miklós is. Több más asztaltársaság mellett itt alakult meg Királyi Pál, Kaas Ivor, Ráth Károly és Gerlőczy Károly vezetésével a Sas Kör, melynek tagjai nagy szerepet játszottak a főváros politikai életében. Az épületet 1893-ban bontották le. Az Országos Kaszinó épült a helyére.

Aréna út

Ma: Dózsa György út.

Az Újság

1903 decemberében megindult napilap, Tisza István reakciós politikájának szószólója. 1925-től neve: Újság. 1944-ben szűnt meg. Szerkesztősége a Rákóczi út 54. sz. alatt volt. Alapítója és főszerkesztője 1919-ben bekövetkezett haláláig: Gajári Ödön.

Balaton kávéház

1894-ben nyitotta meg Tihanyi József a Rákóczi út 17. sz. alatt a Schramek vendéglő helyén. A giccses, keleti pompába öltöztetett

kávéház a század első évtizedében „belpolitikai boszorkánykonyha” volt, újságírók, politikusok, államférfiak népesítették be.

Baltához címzett vendégfogadó

A várbeli Balta közben volt, nevét Hackl (Balta) vendéglősről kapta. Főként a várbeli német polgárok látogatták híres borkimérése és „pájslija” miatt. Az 1920-as években itt volt a Muskátli asztaltársaság, amelynek tisztviselők, írók és papok voltak a tagjai.

Barátok tere

Lásd: Ferenciek tere.

Barokaldi cirkusz

Barokaldi József olasz származású artista és bohóc nyitotta meg a Városligetben 1870 körül.

Benczi Gyula

Híres nyírségi cigányprímás. Meghalt 1918-ban.

Bessenyei Géza húsboltja

A mai Népköztársaság útja 37. sz. alatt volt.

Budapesti Hírlap

Konzervatív politikai napilap, a szélsőséges, nacionalista eszmék propagálója. Rákosi Jenő alapította 1881-ben, s ő volt a lap főszerkesztője és szellemi irányítója 1925-ig. A lap 1939-ben szűnt meg. Szerkesztősége a mai Somogyi Béla u. 4. sz. alatt volt.

Biasini Kajetán

Kolozsvári üzletember, aki 1836-ban megalapította az első hazai magán gyorskocsi vállalatot. Ötlovassal fogatai Pest, Debrecen, Várad és Kolozsvár között közlekedtek.

Bizay Mihály

Békés megyei gazdag kereskedőcsaládból származott. Egész életében a semmittevést kedvelte, kártyaasztalok körül lődörgő, urak társaságát kereső ingyenélő volt. A nyarakat Balatonfüreden töltötte a fürdőhelytulajdonos Benedek-rend költségén. 1888-ban halt meg.

Blondin, Charles

Francia származású kötél-táncos, aki kifeszített kötélén átkelt a Niagara felett.

Borz utca

Később Kaas Ivor, ma: V. Nyáry Pál utca.

Brauch Ferenc hentesüzlete

A Nagymező u. 32. sz. alatt volt. Később a XIII. Szent István krt. és XIII. Pozsonyi út sarkán.

Braun étterem

Az 1913-ban megnyílt Ritz Szálló (Dunapalota) helyén állt, ott, ahol ma a Hotel Fórum. Vendégei a közeli gabonatorzsde üzletembereiből kerültek ki.

Budapesti Értéktőzsde (Tőzsdepalota)

1902 és 1905 között épült Alpár Ignác tervei szerint a mai Szabadság téren. Jelenleg a Magyar Televízió központi épülete.

Buda Városához

Vendéglő a jelenlegi Százéves Étterem épületében, a Pesti Barnabás u. 2. sz. alatt. Előtte terült el a régi Városház tér. Az idők folyamán viselte még a Fehér Hajó és a Kriszt nevet. 1864 előtt és 1923 után cégérezték Buda Városához.

Burger Jeremiás

Híres nagybirtokos volt a századforduló előtt Nyíregyházán.

Bunkó Ferenc

Neves cigányprímás (1814–1889). A szabadságharcban mint honvéd karmester vett részt. Egerben, majd Pesten muzsikált.

Camelot

rikkancs.

Carlyle, Thomas

Skót származású angol történetíró és irodalomtörténész (1795–1881). A hőskultusz hirdetésével teremtett iskolát, idealizálta a középkort. A francia forradalomról írt háromkötetes műve magyarul is megjelent.

Carola Cecília

Családi nevén: Ozabó Karola. Népszerű varietédíva az 1890-es években. Először a Purgmayer Orfeumban lépett fel, majd a Somossy Orfeum koronázatlan királynője lett. Legnagyobb sikerét a Frauenbatallion című operettben aratta, amelyet évekig nem is vettek le a műsorról.

Cinspinner

Fél virsli, lében.

Csalányi-féle vendéglő

A Ferenciek Bazára nevet viselő átjáróházban nyílt meg 1877-ben. Kedvelt villásreggeliző hely, müncheni söre is sok vendéget vonzott. A tulajdonos neve után hivatalosan Holzwarth vendéglőként szerepelt (később a Neusiedler, végül a Spolarich család birtokolta), de az első üzletvezető, Csalányi Károly neve annyira belevésődött a pestiekbe, hogy a vendéglőt mindig így emlegették. Helyén ma a Kárpátia Étterem található, a Károlyi Mihály utcában.

Csáky utca

Ma: XIII. Hegedűs Gyula u.

Csiga vendéglő

A régi belvárosban állt a Sebestyén téren, kb. a mai Irányi és a Veres Pálné u. sarkán. A múlt század derekán élte virágkorát. Megfordult itt Petőfi, Jókai és Vörösmarty is.

De Caux Mimi

Színésznő (1825–1906). Pályáját Kolozsvárott kezdte, majd a Nemzeti Színházhoz szerződött, elsősorban népszínművekben aratott sikert. Végül nemzetközi karriert futott be, Európa több fővárosában énekelt.

Don Gunárosz

A Sas-körhöz tartozó Lauka Gusztáv írói álneve.

Dökker Ferenc

A mai Marx téren állt London Szálló vendéglőse, majd tulajdonosa.

Drexler vendéglője

A Népköztársaság útja 25. sz. alatt működött, a mai Balettintézet helyén. 1885-ben alapította Drechsler Béla vendéglős. A századforduló után Upor kávéház lett.

Drótsziget

A városligeti tó szigetének régi neve. Ma: Széchenyi sziget.

Egyetértés

Politikai napilap. Csávolszky Lajos alapította 1874-ben. A Függetlenségi és 48-as párt lapja volt, népszerűségét annak köszönhette, hogy támadó hangjával kihasználta az olvasók ellenzéki hangulatát. A század elejére népszerűségét elvesztette, s 1913-ban megszűnt. 1904-től 1913-ig Purjesz Lajos volt a lap felelős szerkesztője. Szerkesztősége az Eötvös u. 32. sz. alatt volt.

Elek Gusztáv

Honvéd huszárezredes, nagy párbajhős. Reviczky Szavér újságírórt párbajban ölte meg.

Elked Antal kocsmája

A Kecskeméti u. 14. sz. alatt volt.

Emmerling Vilmos Károly

Hirdetési vállalkozó, a század elején az utcai hirdetések bérlője és korlátlan ura, a Magyar u. 12–14 sz. alatti Hirdetési Oszlop Vállalat tulajdonosa.

Erdélyi Borozó

A mai Révay u. és a Dalszínház u. sarkán állt. 1896-ban alapította Speigel Ignác, aki Róza nővérével közösen vezette az üzletet.

A konyhájáról híres vendéglőben a késő esti órákban indult meg az élet. Írók, színészek és nyomdászok törzshelye.

Erzsébet körút

A mai Lenin körútnak a Majakovszkij u. és a Rákóczi út közötti szakasza.

Erzsébet tér

Ma: V. Engels tér.

Érsek utca

Ma: VI. Labda u.

Fasor

Pontos nevén Városligeti fasor. 1920-tól Vilma királynő út, ma: VII. Gorkij fasor.

Fácán

Mulatóhely a Zugligetben. Hild József tervezte épülete jelenleg is áll a mai Béla király út 61. sz. alatt. Még századunk elején is divatos nyári mulatóhely volt.

Fehér Farkas

Fogadó a régi Tabánban, a Döbrentei tér fölött, az elpusztult rác templom szomszédságában.

Ferenciek tere

A mai Károlyi Mihály u. és a Kossuth Lajos u. találkozásának helyét hívták így 1875 és 1953 között.

Ferenczi kávéház

A mai Semmelweis u. és a Gerlóczy u. sarkán állt. Költők, katonák és prostituáltak találkahelye. 1900-tól Casino Kávéház néven működött.

Fiume kávéház

1883-ban alapította Steuer Gyula a mai Múzeum körút és a Ferenczy István u. sarkán. Akkoriban Pest legmodernebb kávéháza, az első,

amely éjjel-nappal nyitva tartott. Írók, színészek és politikusok törzshelye. A korlátlanul hitelező Muki főpincérnek országos híre volt. Az alapító Steuer család 1907-ben eladta egy francia autógyárnak, majd 1925-ben Gundel Ferenc ismét feltámasztotta a Fiumét, amely 1934-ig fennállt.

Fortuna

A Fortuna u. 4. sz. alatti Közigazgatási bíróság és börtön. 1944-ben szűnt meg.

Főherceg Sándor utca

Ma: VIII. Bródy Sándor u.

Frauenbatallion

Azaz: Hölgyszázlőalj. Rajna Ferenc operettje, amelyet évekig sikerrel adtak elő a Somossy Orfeumban

Freystädler Jenő lovag

Budapest legszebb vívótermét építette meg 1912-ben, Múzeum utcai palotájában.

Friedmann Adolf

Mulatós, a millenniumra felépült városligeti mulatókomplexum, az Ősbudavára üzletvezetője.

Gaál Elek

A Szabolcs megyei honvédegylet alelnöke.

Gasparone

Gáspár Imre írói álneve.

Gálos Kálmán

Közgazdász (1870–1925). Vezérigazgatója volt az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat Rt.-nek. A Belvárosi Polgári Kör elnöke. A Magyarország és a Nagy Világ c. lap főszerkesztője.

Glasner Miksa

Híres pesti kenyérgyáros. 1912-ben bekövetkezett halála után fiai, Ferenc és Ede vezették tovább az üzletet. Több pékáru boltjuk volt a fővárosban. Legutóbb a XIII. Szent István krt. és a mai XIII. Fürst Sándor u. sarkán.

Griff

Lásd: Pannónia Szálló.

Gyár utca

Ma: VI. Jókai u.

Gyep utca

Ma: IX. Thaly Kálmán u.

Gyolcs-féle vendéglő

A mai Múzeum körút 27. sz. alatt volt.

Gyöngytyúk utca

1912 óta Gyulai Pál u. Itt volt a fiatal Krúdy első lakása, a 18. számú házban egy szabómesternél bérelt szobát.

Hatvani-féle vendéglő

A mai Dohány utcában nyitotta meg egy Hatvani nevű színész. A vendéglő népszerűségét Újházi Ede és asztaltársasága alapozta meg. Fénykora rövid ideig tartott.

Hatvani utca

1894 óta Kossuth Lajos u.

Heuman Ignác

Nyíregyházi ügyvéd, a tiaszaeszlári vérvád végtárgyalásán a vádlottak egyik védője.

Hoffmannsegg, Joachim C. von

Természetbúvár német gróf, aki 1793–94-ben utazást tett Magyarországon, s élményeiről könyvet írt.

Hofrát

Gerstl Vilmosnak, a Vigadó előtti Hangli Kioszk rendkívül népszerű pincérének beceneve. (Hofrath = udvari tanácsos).

Honvéd menház

1873-ban hozták létre a Soroksári út 62. sz. alatt. 45 szobájában 8 tisztet és 142 közlegényt tudtak elhelyezni. Utolsó lakói az 1920-as években haltak ki. Hosszú ideig volt a menház parancsnoka id. Krúdy Gyula szabadságharcos százados, az író nagyapja.

Hölgyfutár

Irodalmi napilap, amelyet Nagy Ignác alapított 1849-ben. Elsősorban az ellenzéki fiatalok csoportosultak a lap köré, bátor írásaik miatt gyakran kerültek összeütközésbe a hatóságokkal. Később enyhült a lap hangja, s a közönséget divatképek közlésével próbálta megtartani. 1864-ben szűnt meg.

Hungária Szálloda

1871-ben nyílt meg a Türr István u. 1. sz. alatt. Pest legmodernebb, világvárosi színvonalú szállodája, 294 szobával. A város első ötemeletes épülete. Elegáns étterme és díszudvara a kor egyik nevezetessége volt. Ma a Duna-Intercontinental áll a helyén.

Ivkof kocsmája

A József utcában volt. A századforduló táján itt bérelt szobát Gáspár Imre.

Józsa György

Földbirtokos (1793–1847). Nevét az egész ország ismerte. Korának kifejező típusa, gazdag nagyúr, sajátos, olykor durva kedvtelésekkel, mulatozásokkal. Tiszafüreden lakott, kastélyát sem ő, sem örökösei nem építették fel egészen soha. Közismert jótévő, a nincsteleneknek ingyen kenyeret süttetett, a tűzkárosultakat kárpótolta.

Kalap utca

1897 óta Irányi u.

Kassay Adolf

Ügyvéd és földbirtokos, számos jogi könyv szerzője. Mélyacsai álnéven szerelmi levelezőt és pohárköszöntőket tartalmazó kötetet is írt.

Kállay András

Szabolcs megye főispánja.

Kálnay László

Ügyvéd és író. Rimaszombaton született 1849-ben. 1874-ben kapta meg az ügyvédi oklevelet, s Nyíregyházán nyitott irodát. Elmúlt negyvenéves, amikor első írásai megjelentek a fővárosi lapok hasábjain. Neve országosan ismertté vált, ám dicsősége hamar lehanyatlott, egyre kevesebbet írt. A század végén megpróbált Nyíregyházán szépirodalmi lapot indítani, a Szabolcsi Híradó azonban csak egy évig élt. Később Rahóra került közjegyzőnek, az írást teljesen abbahagyta. Az első világháború után Pestre sodródott és sokat találkozott Krúdyval, akire a múlt század 90-es éveinek közepén döntő hatással volt. Az írói terveket szövögető diák búvkörébe került a bohém, kocsmajáró írónak. Alakját a Hét bagoly című regény Szomjas Gusztijában örökítette meg.

Károly kaszárnya

A Fővárosi Tanács mai épülete, amely eredetileg a háborúban megrokkant katonák és családtagjaik részére létesített invalidus palota volt. 1783-tól 1894-ig Károly kaszárnya.

Kerepesi út

A mai Baross tértől a Múzeum körútig terjedő szakaszát 1906-ban Rákóczi útra keresztelték át.

Kék Macska

Zenés mulatóhely a mai Majakovszkij u. 17. sz. táján. A hazai varieté ősenek tekinthető. 1861-től Feuchtinger Dalcsarnok név alatt mutatta be műsorait állandó társulat közreműködésével, német nyelven. Népszerűsége a századfordulóig tartott, amikor a közönség a megnyíló kabarék és orfeumok felé fordult.

Képviselőház

A mai Bródy Sándor u. 9. sz. alatt épült 1866-ban Ybl Miklós tervei szerint. 1901-ig, a Parlament felépültéig tartották itt az országgyűléseket. 1918-ban itt ült össze a Katonatanács. 1920-tól filmszínháznak használták.

Király utca

Nevét 1860-ban kapta. 1951 óta Majakovszkij u.

Kis Pipa

A mai Martinelli tér 3. sz. alatti bolthajtásos étterem, amely 1859-ben nyílt meg. Kedvelt volt olcsó ételei miatt. Tulajdonosa, Karikás Mihály az elsők között írt magyar nyelvű étlapot. Ifj. Ábrányi Kornél és Mikszáth kedves helye, de sokszor megfordult itt később Ady is. A századforduló idején az éttermet Karikás fia vezette, míg az épületet 1907-ben le nem bontották.

Kis Viczay Péter

XVIII. században élt lelkész. A tanulóifjúság számára latin–magyar nyelvű közmondásgyűjteményt adott ki Bártfán.

Klivényi vendéglője

A mai Tolbuchin krt. 1–3. sz. alatt.

Kohányi Tihamér

Több helyen volt hírlapíró, így Nyíregyházán a Nyírvidéknél is. 1885-ben szerkesztette az Újpest és Vidékét, s munkatársa volt az Egyetértésnek. Kivándorolt Amerikába, ahol Clevelandben megalapította és szerkesztette a Szabadság c. lapot.

Komóciós

Kényelmes.

Komptoárista

Irodista.

Korona (Magyar Korona) kávéház

A mai Váci u. és a Régiposta u. sarkán nyílt meg 1783-ban. Írók és művészek kedvelt találkozóhelye, egyik asztaltársaságát Mikszáth Kálmán alapította. 1900-ben nagy botrány színhelye volt: detektívek rajtaütöttek a kávéház titkos kártyaszobáján, ahol csupa magas állású személyt találtak. Patinás épületét 1912-ben bontották le.

Koronaherceg utca

Nevét 1875-ben kapta, azelőtt Urak utcája volt. 1918-ban Hajnóczy u., 1919 végétől ismét Koronaherceg u., 1923 óta Petőfi Sándor u.

Kutyavilla

Duna-parti vendéglő volt Budafokon.

Lájtinant

Hadnagy, a francia lieutenant németesített formája.

Lipót körút

Nevét 1876-ban kapta. Ma: Szent István körút.

Lippert-féle vendéglő

A mai Lenin krt. 13. sz. alatt.

London Szálloda

A mai Marx téren állt, 1859-ben épült. A századforduló idején a későbbi tulajdonos, Dökker Ferenc volt a vendéglőse. A város másik végéből is idejártak hagymás rostélyosáért, cigánypecsenyéjéért és kitűnő söréért. Krúdy is szívesen felkereste. „A London volt a XIX. század utolsó végvára” – írták róla, amikor 1936 táján lebontották a teljesen tönkrement épületet.

Mágnás Elza

Ismert pesti kokott, egy varrónő leánya. Törzshelye Somossy Télikertjében volt, ahol fensőbbes viselkedése miatt ragasztották rá a Mágnás Elza nevet. Schmidt Miksa pesti bútorgyáros vette feleségül. Szakácsnője, Kóbor Rózsi és Nick Gusztáv gyilkolta meg.

Makró
Strici.

Mária Valéria utca
Ma: Apáczai Csere János u.

Mayerlingi katasztrófa
Rudolf osztrák trónörökös, I. Ferenc József és Erzsébet királyné egyetlen fia 1889-ben tisztázatlan körülmények között Vetsera Mária bárónővel együtt öngyilkosságot követett el mayerlingi vadászkastélyában.

Mélyacsai
Lásd: Kassay Adolf.

Meszlényi Adrienne
Valódi nevén: Meiszlinger Adél (1872–1926). A Nemzeti Színház tagja 1890-től. Évtizedekig Szemere Miklós szerelme és pártfogoltja, a nábob intézi el a színházi szerződést, ő találja ki a Meszlényi Adrienne színpadi nevet is, sőt, megvette neki a Fővárosi Lapok c. újságot, amelyet 1897-ben fél évig a színésznő szerkesztett. Krúdy számos írásában foglalkozik Meszlényi Adrienne alakjával, róla szól a Lujza utazásai c. novellafüzér, s felbukkan alakja a Vörös postakocsi-ban is.

Metropol Szálló
1895-ben épült fel a mai Rákóczi út 58. sz. alatt. Országszerte híres konyhája volt, éttermében a század elején Banda Marci muzsikált. Tulajdonosa Petanovits József, a főváros népszerű embere.

Mikádó kert
Vendéglő a mai Vas u. 11. sz. alatt. Színészek törzshelye. Nevét az 1886-ban színre került sikeres operetről kapta. Segédszínész korában itt lakott Hegedűs Gyula.

Mikecz József
Szabolcs megyei hírlapíró, nyíregyházi lapok munkatársa. Szerkesztette a Szabolcsmegyei és a Hajdúkerületi Közlönyt, a Nyíregyháza

c. lapot és 1884-től az Ébredjünk c. újságot. Krúdy több helyen gúnyosan Puczér Jóska néven említi.

Mokány Berci

Ágai Adolf élclapjában, a Borsszem Jankóban a vidéki földesúr alakja.

Montgolfier testvérek

Jacques-Étienne (1745–1799) és Joseph-Michel (1740–1810). A léghajózás úttörői. Kísérleteik eredményeként 1783-ban emelkedett fel az első, meleg levegővel töltött, embereket is szállító léggömb.

Morzányi

A Margitpark vendéglőse 1920 után a mai Mártírok u. 1. sz. alatt.

Munczy Lajos

Híres cigányprimás.

Nagy János utca

Ma: Benczúr u.

Nemzeti Kaszinó

Széchenyi István alapította 1827-ben. A múlt század derekán költözött végleges helyiségeibe a mai Kossuth Lajos u. és a Szép u. sarkán állt Cziráky palotába. Az arisztokrácia zárt klubja, taglétszáma pl. 1913-ban: 700 fő. 1944 őszén szűnt meg, épülete 1945-ben romba dőlt. Helyén ma a Hungarotex irodaháza áll.

Népszínház

Színházi vállalkozás a mai Blaha Lujza téren. Rákosi Jenő kezdeményezésére és igazgatása alatt 1875-ben nyílt meg. 1897 után, Evva Lajos igazgatása alatt élte fénykorát. Épületébe, amelyet 1965-ben bontottak le, 1908-ban a Nemzeti Színház költözött. A Népszínház ekkor megszűnt.

New York Kávéház

1884-ben nyílt meg a New York palota földszintjén. Díszesen kialakított, fényűzően berendezett kávéház, Lotz freskókkal, csavart márványoszlopokkal, szobrokkal, mélyített biliárdcsarnokkal, kártyaszó-

bákkal. Megnyitásakor az egész országból csodájára jártak. Mindvégig a művészvilág kedvelt törzshelye. Irodalomtörténeti jelentőségű kávéház, többek között itt volt a Nyugat szerkesztőségi asztala. Helyiségeiben ma a Hungária Kávéház található.

New York palota

1891–95-ig épült a mai Lenin krt. 9–11. sz. alatt Hauszmann Alajos tervei alapján egy amerikai biztosítótársaság részére.

Norinberga

Nürnberg régies, latinból eredő magyar neve.

Oktogon

Ma: November 7. tér.

Orient

1871-ben épült háromemeletes szálloda a mai Rákóczi út és az Akácfa u. sarkán. Vendéglőjének nevezetessége a Pósa asztaltársaság, melynek tagjai között írók, festők, cigányzenészek, színészek és újságírók voltak. Foltin Nepomuk Keresztély vendéglős valóságos kultúrtörténeti múzeumot létesített itt, ahol például minden asztaltársasági tagnak külön, a nevével megjelölt pohara volt. Az első világháború előtt élte fénykorát.

Oroszlán (Két Oroszlán) Fogadó

A mai Kálvin tér és a Ráday u. sarkán álló tekintélyes szálloda. Amíg működött a régi Soroksári úti lóversenytér, futtatáskor a szobákat zsokéék és trénerék lakták, istállóí versenylovakkal teltek meg. Itt volt elszállásolva Kincsem is. Fogadó része 1882-ben szűnt meg. Az épület ma is áll.

Országos Kaszinó

1883-ban alakult meg a Hungária Szállóban. Végleges helyiségeit 1896-ban nyitották meg a mai Semmelweis u. 1–3. sz. alatt. Tagjai elsősorban dzsentrik, politikusok és állami tisztviselők voltak. 1932-ben pl. 1714 tagja volt. Az Országos Kaszinón belül alakult meg 1899-ben az első női kaszinó.

Ötpacsirta utca

1875-től Eszterházy u., 1950 óta Puskin u., ill. Pollack Mihály tér.

Ősbudavára

Közép- és törökkori mintára épült korhű házak együttese volt, mind-egyikben egy-egy szórakozóhellyel, mulatóval. A régi Budavár hangulatát akarták feleleveníteni az ősmagyarkodás szellemében, a millenáris ünnepekre. Felépítésére részvénytársaság alakult. Volt benne lacikonyha, borozó, kávéház, pezsgős pavilon, vendéglő, varieté és kabarészínház. Üzletvezetője, Friedmann Adolf számos világsztárt szerződtetett, s engedélye volt női személyzet alkalmazására. Rendkívül népszerű volt a fővárosiak körében. A vendéglős és kávé ipartársulatok évekig harcoltak a bezáratásáért. Helyén ma a Vidámpark áll.

Ősz utca

Ma: Szentkirályi u.

Pannónia Szálló

Az 1870-es években épült a leégett Griff Szálló helyén. Épülete ma is áll a Rákóczi út 5. sz. alatt. 1884-ben Glück Frigyes tulajdonába került, aki emeletréépítéssel 115 szobát alakított ki benne. A magyar közélet számos kitűnősége tartott itt fenn lakást, e szállodában lakott 1901-től 1909-ig Szemere Miklós is. Vendéglője, kávéháza és télikertje szívesen látogatott hely. Épülete 1945 után diákokthon lett.

Papnevelde utca

Nevét 1800 körül kapta. Az 1920-as évek végétől Prohászka Ottokár u., a felszabadulás óta Eötvös Loránd u.

Partér

Földszint.

Patti, Adeline

Ismert figura a századforduló Budapestjén. Kártyabűvész, aki kávéházi asztaloknál pénzért csinált mutatványokat.

Pekáry ház

A mai Majakovszkij u. 47. számú romantikus stílusú sarokház, amely 1847–48-ban épült Pekáry Imre városi alkapitány részére. E házban lakott a századfordulón Krúdy Gyula, Spieglez Arrabellával, írói nevén Bogdán Bellával kötött házassága után.

Neues Pester Journal

A német nyelvű kispolgárság napilapja, megindult 1871-ben.

Pester Lloyd

1854-ben indult meg, s 1867 után a főváros legjelentősebb német nyelvű napilapja. Egy időben reggeli és esti kiadása is megjelent. Szerkesztősége a mai Apáczai Csere János u. 12. sz. alatt volt.

Pesti Napló

Politikai napilap, 1851-ben indult a középnemesi ellenállást képviselve; 1875 után mérsékelten ellenzékivé vált. 1920-tól az Est konzern reggeli lapja. Szerkesztősége a mai Népköztársaság útja 27. sz. alatt volt.

Petánovits József

Vendéglős, csaknem három évtizedig a Metropol tulajdonosa, 1906-tól fővárosi bizottsági tag, az ipartársulat vezetőségi tagja. Érdemeket szerzett a pincérképzésben is.

Pilisi Róza

Valódi nevén: Schumayer Rozália (1857–1931). Pilisen született, 17 éves korában árva maradt. Virágáros lány Pesten, ahol legendás szépsége egyre több hódolót vonz. Batthyány Elemér gróf, a nagy lótenyésztő és utazó bérel számára lakást a mai Semmelweis utcában, s évekig taníttatja. Nagyvilági dáma válik belőle. 1894-ben sikertelen szerelmi öngyilkosságot követ el pisztollyal. Tárcákat, verseket ír, novelláskötete jelenik meg, 1898-ban munkatársa a Magyar Figarónak. Összeadott pénzből, „részvénytársasági alapon” háromemeletes házat vásárol a Magyar utcában, a Károlyi kertnél, ahol nevezetes szalont nyit; a fővárosban tartózkodó uralkodók, külföldi politikusok, magasrangú katonatisztek, mágnások, költők és írók voltak állandó vendégei. Az első világháború után elvesztette népszerűségét.

Krúdy regények, elbeszélések és újságcikkek tucatjaiban foglalkozik „Pest rózsájának” alakjával, akit ő maga is jól ismert. (Lásd e kötet „Pest rózsája” című cikkét is.)

Pongrácz Lajos

Híres cigányprímás. (1807–1879)

Pongrácz Béla

Újságíró, költő. (1859–1904?) 1881-ben Gáspár Imrével megindítja az Új Nemzedék c. folyóiratot, melynek egyetlen száma jelent meg. Szerkesztette a székesfehérvári Darázs c. élclapot, majd ugyanott megindította és szerkesztette a Szabadság c. újságot. Sajtóvétségért – királysértés – kétszer szenvedett fogságot. 1885 után a budapesti Függetlenség vezércikkírója és a Nemzeti Hírlap munkatársa. Hat évet töltött külföldön, Oroszországban és Japánban.

Posztkiszli

Postakocsi

Prindl Nándor

Vendéglős, volt üzlete a Damjanich u.-ban és a mai November 7. téren.

Pöbli

A tömeg, népség

Prenumeráns

Előfizető

Próféta utca

Ma: Hegedű u.

Promontor

Budafok régi neve.

Puczér Jóska

Lásd: Mikecz József.

Radocza kaszinó

Tulajdonképpen a mai Népköztársaság útja 39. sz. alatti Terézvárosi Kaszinó, amelynek egyik vezetője volt Radocza János ügyvéd, udvari tanácsos, Vázsonyi Vilmos előtt terézvárosi képviselő.

Rava Ruszka

Heves harcok színhelye 1914-ben, a galíciai hadszíntéren.

Recsky András

Országos híró agarász, sportember (1813–1886). Tagja volt a parlamentnek 1848-ban, majd kormánybiztos. A szabadságharc bukása után Tóbbik pusztai birtokára vonult vissza. Kalandos csínytevéseit országszerte ismerték, egy időben őt tartották Sobrinak.

Redout

A régi pesti Vigadó, a mai helyén. 1829-től 1832-ig épült, Pollack Mihály első kiemelkedő pesti alkotása volt. Ünnepségek, bálók, hangversenyek céljára szolgált. 1849-ben Hentzi ágyúinak esett áldozatul, kigyulladt és leégett.

Redout Kávéház

A Vigadó előtti Duna-parton volt, nyári helyisége a népszerű Hangli kioszk. Városatyák, közéleti méltóságok és az arisztokrácia találkozóhelye. Az 1910-es években a tulajdonosa Evva Lajos, a Népszínház korábbi igazgatója.

Régi belváros

A városrendezés egyik legmerészebb vállalkozása a századforduló előtti években a régi Pestnek a mai belvárossal való cseréje, amelyre elsősorban az Erzsébet híd építése, illetve a hídra rávezető széles út (a mai Kossuth Lajos u.) kialakítása miatt volt szükség. A szabályozás nyomán tűnt el a mai pesti hídfő környékéről a Rózsa-, a Sebestyén- és a Hal tér, a Zöldfa-, a Lakat-, a Kötő-, a Zsibárus-, a Kéményseprő-, a Sebestyén- és az Iskola utca, majd később a régi Városháza, illetve az előtte elterülő Városház tér.

Rip van Winkle

Irving Washington amerikai író elbeszéléseinek alakja, aki egy emberöltőn át tartó álmom után tér vissza az életbe, Planquette egykori igen népszerű operettjének hőse, címszereplője.

Rohonczy Gedeon

Szabadelvű párti képviselő a századforduló idején, földbirtokos, istállótulajdonos, nagy kártyás, rettegett bajvívó. A Kecskeméti utcában üzletet nyit, ahol kiárúsítja törökbecsei mintagazdaságának termékeit, italait.

Sándor utca

Lásd: Főherceg Sándor u.

Sándor tér

Ma: Gutenberg tér.

Sas utca

Ma: Guszev u.

Satanello

Márkus József újságíró és novellista írói álneve.

Schmittely József

A Pesti Hírlap egyik szerkesztője.

Schön kávéház

A mai Nagymező u. és a Bajcsy-Zsilinszky út sarkán állt. Nevezetessége egy női jazz-band zenekar volt. 1909-ben a kávéház átalakult, tulajdonosa cigányzenekart szerződtetett, s az üzletnek az Új Idők nevet adta.

Schreiber kávéház

Kető volt, az egyik a mai Szabadság téri City, Schreiber Hugó tulajdonában, a másik a Dob u. 65. sz. alatti Genua, Schreiber Henrik vezetése alatt.

Sipulusz

Rákosi Viktor írói álneve.

Skelet

A francia squelette-ből: csontváz.

Somossy Orfeum

1894-ben nyílt meg a mai Fővárosi Operettszínház épületében. A belső kiképzés, a berendezés és a műsor egyaránt világszínvonalon állt. Tulajdonosa, Somossy Károly külföldi művészek szerződtetésével próbálta a műsort vonzóbbá tenni, fellépett itt Raden bárónő, a műlovarnő, Amelie Stoha amerikai és Josef Linzer bécsi énekes, Fregoli, az átváltozóművész, Cody, a trapézzól lövöldöző ezredes, s a hat Barrison lány, akik a korabeli Pest nagy szenzációi voltak. Az orfeum nevezetes Télikertjében Munczy Lajos és Vörös Elek muzsikált. A vállalkozás a századfordulóra csődbe jutott, majd Fővárosi Orfeum néven működött tovább.

Stáció utca

1891 óta Baross u.

Stefánia út

Ma: Népstadion út. A század első évtizedeiben kedvelt kocsihorzó.

Sugár út

Ezt a nevét 1875 és 1885 között viselte. 1885-től 1950-ig Andrássy út.

Ma: Népköztársaság útja.

St. Hermandad legényei.

A rendőrök.

Svengáli

Azaz: a magyar Szvengáli. Gály Lajost emlegették ezen a néven, aki egyike volt Európa legnagyobb és leghíresebb kártyásainak, s kiérdemelte a „rulettkirály” elnevezést is. 1877-ben lett a Nemzeti Kaszinó

tagja, innen indult páratlanul sikeres nemzetközi szerencsejátékos pályafutása. Milliommossá vált. Végül 1916-ban halt meg Budapesten, teljesen elszegényedve.

Sverteczky vendéglője

A Práter u. 26. sz. alatt volt. Korábban a Fehér Szegfűhöz nevet viselte. A tiszzaeszlári vérvád idején az antiszemita mozgalom vezetőinek gyülekezőhelye. Nem messze, a 11-es számú házban bérelt szobát a fiatal Krúdy.

Szarka utca

Ma: Zrínyi u.

Szeiffert kávéház

A mai Mártírok útja 5 sz. alatt. Tulajdonosa: Szeiffert Antal kávésipáros.

Szép Juhászné vendéglő

A mai Ságvári Ligetnél (Budakeszi út 95.) már az 1770-es években állt. A XX. század elején a kirándulók kedvelt pihenőhelye, minden vasárnap zene és tánc volt.

Szikszay Ferenc

Vendéglős, 1875-ben nyitotta meg a Nemzeti Színházhoz cégérezett vendéglőjét a mai Rákóczi út és a Múzeum krt. sarkán, a régi Nemzeti Színház körülrőlő bérház földszintjén. Az éttermet külföldi uralkodók is felkeresték.

Szüts Gyula

Volt vidéki rendőrkapitány, később képviselőházi teremszolga, Szemere Miklós közeli, megbízható embere. A század eleji főváros közismert figurája.

Tihanyi József

A mai Rákóczi út 17. sz. alatti egykori Balaton kávéház tulajdonosa.

Tiller Mór és Tsa.

Híres egyenruhaszabó, a mai Szabadsajtó úton és a Váci u. 35. sz. alatt volt üzlete.

Török Császár kávéház

Körülbelül a mai Váci u. 36. sz. ház helyén, az egykori Rózsa téren 1839-ben nyílt meg, évtizedekig fiatal művészek találkozóhelye. Utolsó tulajdonosa Némái Antal ellenzéki politikus, a Polonyi Géza köré tömörülő Sas-kör tagja, emiatt a rendőrség figyelte a kávéházat.

Turnér

A múlt század végén használatos öltözködési kellék, derékban elhelyezett tömítés, az alak teltségének fokozására.

Tyúkketrec kocsmá

A mai Bajza u. és a Délibáb u. sarkán állt.

Új utca

Ma: Deák Ferenc u.

Újvilág utca

1906 óta Semmelweis u.

Váci körút

1872-től a mai Bajcsy-Zsilinszky út és a Váci út együtt, 1876-tól a mai Deák tér és a Marx tér közötti szakasz, 1914-től ugyanez Vilmos császár út. Ma: Bajcsy-Zsilinszky út.

Vadászkürt Szálló

A mai Türr István u. 5. szám alatt. Az 1810-es évek végén nyílt meg. Fénykorát a kiegyezés után, Kammer Ernő vezetése alatt élte. Pest egyik legdrágább helyeinek egyike, nagyszerű konyhával, Radics Béla cigánymuzsikájával. 1928-ban modernizálták, 120 szobájába hideg-meleg vizet, központi fűtést és telefont vezettek. Az épületet súlyos háborús sérülései miatt a felszabadulás után lebontották.

Vájnburgs

Borfiú, italos.

Vámház körút

Ma: Tolbuchin krt.

Vanderbilt

Amerikai milliárdos vasútkirály. Lányát Széchenyi László gróf vette feleségül.

Vidliczkay József

Függetlenségi párti képviselő. (1819–1890) Budapesten tanult jogot, majd 1944-ben Nyíregyházán telepedett le. Élénken részt vett a közéletben, s előbb Szabolcs megye főjegyzőjévé, 1869-ben Nyíregyháza országgyűlési képviselőjévé választották.

Vikler

Női köpeny

Víztorony a Stefánián

A Népstadion építésének kezdetéig a mai Népstadion út és a Hungária körút találkozásánál állt.

Vörös Elek

Győrből elszármazott cigányprimás.

Vörös Macska mulató

Híres szórakozóhely a mai Majakovszkij u. 47. sz. táján.

Wagner söröző

A mai Opera Étterem helyén, a Népköztársaság útján nyílt meg 1904-ben Wágner Vilmos vezetése alatt.

Wampetics Ferenc

Egyike a leghíresebb vendéglősöknek. Étterme a mai Gundel épületében a múlt század végének kedvelt helye volt, omnibusz járt idáig a városból.

Weisz Antal sörháza

A mai Majakovszkij u. 40. sz. alatt.

Winkler vendéglő

A mai Mártírok útja 2. sz. alatt, Winkler István vezetése alatt.

Wurm utca

Ma: V. Szende Pál u.

Zára városa

Zadar.

Zarándy (Alfred) Gáspár

Bevándorolt német fia, aki sovíniszta magyarrá vált. Számvevői és levéltárnoki oklevelet szerzett. A tiszzaeszlári vérvád idején antiszemita pártot alakított, s valóságos forradalmat szított a fővárosban. Később írónak csapott fel, újságcikkei miatt sok peres ügye és párbaja volt. Foglalkozott genealógiával, Szemere Miklós megbízásából először Antonides álnéven írt a nábobról, majd Huba vére, Szemere címmel díszalbumot írt, amely franciául is megjelent. Alakja Remete G. Arnold néven több Krúdy műben is felbukkan.

Zerge utca

1902-től Horánszky u, ma: VIII. Makarenko u.

Zöldfa utca

1906 óta V. Veres Pálné u.

Zsidó kávéház

a mai Majakovszkij u. és a Madách tér sarkán állt Gyertyánffy házban volt a múlt század második felében.